

KAETIETI IBUKIA TAAN KAMWAKURI AIKA A KARIAIAKAKI NI IREKEREKE MA TAIN TE UA (RSE)

Bebwa ni Kamwakuri

Rongorongo aika a kakawaki ibukia taan mwakuri i New Zealand ake a roko iaan te Kaetieti ibukia taan Kamwakuri Aika a Kariaiakaki ni irekereke ma tain te ua.

Kam na mauri ngkae kamwa roko i Nu Tiran. Ami bebwa ni kariaiakaki ni mwakuri iaan te RSE e anga te inaomata ni mwakuri ibukin te tia kamwakuri ae kariaiakaki ni irekereke ma tain te ua ni karokoa ae bane taina ke e katokaki. Bon iai ana tua Nu Tiran ni kaineti ma inaomatam ngkoe te tia mwakuri ao baikara bwaai aika kona konaa ni karaoi. E rangi ni bongana ae ko matata ni bwaai aikai.

Inaomatam ngkana ko mwakuri i Nu Tiran

Ana oti inano inaomatam ngkoe te tia mwakuri iaan Nu Tiran.

- Ko na riai ni kawakina te beba ni boraraoi ibukin te kamwakuri are ngkoe ma am tia kamwakuri kamwa tia ni boraraoi iaona. E na riai n anganiko am tia kamwakuri katoton te boraraoi anne. Te boraraoi ni kamwakuri aio e na tuangko rongorongon tein boom, taian tau mane ao bwaai riki tabeua ni kaineti ma te kamwakuri.
- Am beba ni boraraoi ibukin kamwakuram e na riai ni katerei babaire ma mooti ibukin bwaai aika ana reke iroum n aron mwaitin am aoa ni mwakuri, mwaitin am tain ni motirawa ma am tai n aoraki. Kawakina te beba aio iroum.
- Am tia kamwakuri e na riai ni karekea ibukim am tabo ni mwakuri ae kona mano iai ao man raonna naba ma te kataneiaj, tararua ao ai bon bwaai ni makuri.
- I Nu Tiran ao boni iai te katau-boo ae katauaki ma inano ao boom e na bon aki kee i aan te ware anne.
- Te katauboo aio e rinanoaki ni katoa ririki. Baninin rongorongon ma taekan te boo ae katauaki ma i nano e kona n noraki iaan ana tabo ni kaongora te Botaki ni Makuri www.dol.govt.nz/er/pay.

Tera ae kona riai ni karaoia

- Kona bon ti kona ni mwakuri iroun am tia kammwakuri n te mwakuri are koreaki iaan am RSE bebwa ni mwakuri (visa) iaan am batibooti.
- Ko kantaningaki bwa kona kakoroi ni kabane babaire ake a mena iaan am boraraoi are ko tiainaia ma am tia kamwakuri.
- Ko na riai ni katiaj am beku n aron karaoia ake ko a tia n reiakinaki iai mairoun am tia kamwakuri.
- Ko na riai n roko iaan te tai ao man noraki bwa te tia mwakuri ngkoe ae ko onimakinaki ao mani kona ni kataa am kabanea n tamaroa. Ngkana Ko aki karaoa raoi kabaeam aio n aki ira te boraraoi ao Ko na kona ni kamotirawaki.

- Mwakuri raoi ao tararuaiko raoi n am tai ni mwakuri. Ngkana iai te bwai ae koaki ota iai, tai mama n titirakina am tia kairiri. Bon akea te kamama n aei ao am tia kairiri e bon kantaningaia ae e na bon iai titiraki ni kaotaota, riki ngkana e boou te aomata n te mwakuri.
- Ko riai ni kitana Nu Tiran ngkana e a toki am mwakuri, ke imwain banen am tai ni mwakuri are e makoro iaan am batibooti ibukin te RSE ke ngkana e katokaki te kariaia anne. Ngkana ko tiku iaan Nu Tiran n akea te kariaia, ao Ko na boni ba e ni kanakoaki man te aba ao man tukaki okim nako Nu Tiran inanon te maan ae nimaua te ririki.

Tera ae e na karaoia am tia kamakuri

E na kabwaka iteran kantokam n te wanikiba am tia kamwakuri man abam nako Nu Tiran.

Ngkana ngkoe kain aaba aika Tuvalu ke Kiribati, am tia kamwakuri e na kona ni kabwaka iteran kantokam imwarenan Biti ao Nu Tiran.

Am tia kamwakuri iaan RSE e na katauraoa am tabo ni maeka n am tai n tiku i Nu Tiran ma bon tabem kabwakaan boon am tabo ni maeka anne.

Taan tia mwakuri aika a roko man aba itinanikun Nu Tiran ana riai ni mwakuri iaan tuua ma babaire aika a mwakuri naba iai kain Nu Tiran. Kona bon kaboaki te mwaiti ni mane ae ti tebo ma te mwaiti ni mane ae kaboaki iai te I-Nu Tiran ae ti tebo am mwakuri ma rabakaum ma ngaia.

Ko na konaa ni kunea ae taan makuri aika a mwaatai riki nakoim ana kona ni karekea booia ae mwaiti riki nakoia naake a boou n te mwakuri. Ko na bon riai naba ngkoe ni karekea te boo n te aoa ae rietata ngkana Ko a mwaatai ao man reke iroum konabwai aika a raka riki.

Iaan ana Tua Nu Tiran ibukin te roko i abana, am tia kamwakuri e kantaningaki bwa e na:

- Kabooko n te mwaiti ni boo ae e na aki kee iaan boon te I-Nu Tiran ke kain te aba ae e botau am konabwai ke am atatai ma ngaia

- E na riai n anganiko te katauraori rinanon te kaotaota ibukin te waaki ni mwakuri imwain teirakem.
- E na riai ni kakoaua ae e raoiroi am tabo ni maeka
- E na tararua kainnanom riki akeke tabeua n aron karekean taabo ni ibuobuoki n aekaia botaki aika a kakaokoro n te tabo are ko mena iai, tabo ni kuakua, ibukin te bobwai, takakaro ao ai te nako n taromaui
- E na kakoaua ae tau bobonga baom ni kaea am mwakuri ao n oki man te mwakuri, ao man buokiko naba ibukin am karinimwane
- Ngkana e kai nanoaki ao e na katauraori ibukim bwaai ma kunikai ibukin katanakim ma n aoraki ke man raan ao buubu aika a kona ni karekea te aoraki
- E na katauraori n te tabo ni mwakuri bwai aika a kakainanoaki (n aron te kainakotaari ma te bwai n tebo bai)
- E na katauraora naba rairan te beba aio nakon oin am taetae (ngkana e riai).

N taai akeke a nako buaka iai bwaai

- Ngkana iai nakobuakam ma am tia kamwakuri n reitaki ma mwaitin boom ke tao mwaitin am aoa ni mwakuri ke babaire ibukin kamwakuram, kataia kaetia moa ma am tia kamwakuri n te tai ae waekoa ke man ira nanon kaetieti iaon te itera aio akana a mena inanon am beba ni boraraori ibukin te mwakuri.
- Ngkana iai am kanganga, taiaoka maroro am tia kamwakuri ke mataniwin am tiim. E bon aki kona n rinanoaki am kanganga ngkana akea ae ataia. Ngkana ko aki kukurei ni kaekana, reitaki ma te tia tutuo ibukin mwakuri ke te aobitia are tabena tararuan kakoroan bukin babaire.
- Ngkana e aki kona n reke etin te kanganga, ao taan uneaki ana kona n nako n te tabo ni ibuobuoki ibukin rinanoan am kanganga n rinanon te aobiti n Reibwa ke ni kawariia taan rinanoa am kanganga aika a bon mwakuri i boni irouia. Ngkana e aki naba reke kaetan te kanganga ikai, taan kamwakuri ao taan kamwakuraki a konaa n nakon te aobiti are e tabe ma Babairean Aroaro n te Mwakuri ibukin ana babaire.
- Taan tutuo ma aobitia ake tabeia tararuan kakoroan babaire iaan te RSE ake a mwakuri man Aobitin te Reibwa ana bon kona ni buokiko iaon nako am kanganga ni rekereke ma am tia kamwakuri.
- Ngkana ko kabaneaki man am mwakuri ao ko na bon aki kona n tiku iaon Nu Tiran. Ngkana ko reke n te kanganga ma tuan Nu Tiran, e na bon kona n toki mwakurim i Nu Tiran ao Ko na kona ni butiaki bwa kona kitana Nu Tiran.

Motirawa n te ririki, ana boongi ni motirawa te botanaomata ao boongi n aoraki

Motirawa n te ririki

- Taan mwakuri aika a tuai matoa ao a tuai ni koro te bwi ma uoua te namakaina ni mwakuri a katauaki bwa e na reke irouia wanua te katebubua (8%)

man mwaitin booia ni motirawa imwain booia are taekitinaki. Tabeman taan kamwakuri a karina boom ni motirawa ibuakon boom are bwaka ni katoa wiki ao tabeman a kabwaka boom ni motirawa ni banen am tai ni motirawa. Ngkana e karinaki ibuakon boom ni mwakuri ao kona bon kina iaon am beba ni bwakabwai. Boom ni motirawa bon te mwane ibukin am mwakuri ao e bon taekitinaki. Aio te katoto iaona: Ngkana arona bwa ko kaboaki \$15.00 ibukin teuana te bwaketi n aboro ao ko kaona 40 te baketi inanon teuana te wiki, ko na kaboaki ngkanne \$600 ibukin te wiki anne. Ngkana arona bwa am tia kamwakuri e karina boom ni motirawa ni boom anne ao kona anganaki ngkanne ibukin te wiki anne \$648. Te mwane ane e raka ae \$48.00 (aio te kawanua ni katebubua te mwaiti ane \$600) e na bon oti iaan te boo ni motirawa n te ririki iaon am bebwa ni bwakabwai.

Ana bong ni motirawa te botanaomata

- Ko na bon kaboaki naba ibukini boong ni motirawa ake a bwaka iaon boong ake ko bon taneiai ni mwakuri iai ngke arona bwa tiaki ana bong ni motirawa te bota n aomata. Bon tebwi ma teuana (11) boongi ni motirawa ibukin Nu Tiran. Boong aikai bon: Te Kiritimati (25 n Ritemba), Te Bong n Anganga (26 n Ritemba), Te Kaririki (1 n Tianuare); 2 n Tianuare; Ana bong Waitangi (6 n Beberuare); Kanimabong Tabu (e bibitaki ni katoa ririki); Moanibong Tabu (e bibitaki ni katoa ririki); Ana bong Te Uea n Aine (Te moan Moanibong n Tuun); Aia bong taan Mwakuri (te kaaua ni Kaabong n Okitobwa); ao aia bong Aono ni Kauring (Bongin namakaina e na bon kaineti ma am aono iaon Nu Tiran ane ko mwakuri iai).
- Ko aki kantaningaki bwa kona mwakuri iaon ana bong ni motirawa Nu Tiran ti ngkana am boraraori ni Kamwakuri e maneweia ae ko kantaningaki bwa kona mwakuri naba. Ngkana Ko mwakuri n ana bongi ni motirawa te botanaomata, ao kona kaboaki n te tai ma te itera n tai e ngae ngke bon tein boom e tauaki n te aoa. Aio te katoto iaona: Ngkana tein kaboam bon \$15.00 n teuana te aoa, ngkana ko mwakuri iaon ana bong ni motirawa te botanaomata, ko na bon kaboaki n te mwaiti ni mwane ae mai inano \$22.50 n te aoa are e reke man \$15.00 X 1.5 ke te tai ma te itera n tai.
- Ngkana ko mwakuri iaon ana bong ni motirawa te botanaomata ae bwakara te bong ae ko bon tataneiai ni mwakuri iaona, am tia kamwakuri ngkanne e na riai n anganiko am bong ni motirawa n onea mwina n te tai teuana. Aio ae e aranaki bwa te 'Te bong ae teuana'. Ngkana ko tuai man ana 'Te bong teuana' ni banen am tai ni mwakuri, ao am tia kamwakuri e na kabwakai manen boong akanne n te tei ni boo are Ko kabongana n am kabanea ni bongi ni mwakuri.
- Ngkoe ao am tia kamwakuri kam kona ni boraraori bwa kona kaewea am bong ni motirawa nakon te bong teuana ma e kakawaki ae e na koreaki te boraraori aio ao te bong are ko kaewea nako iai bon te bong ae kon bon kantaningaki bwa Ko na riai ni mwakuri iai.
- Ngkana ko aki mwakuri iaon ana bong ni motirawa te botanaomata, ma te bong anne bon te bong ae ko bon tataneiai ni mwakuri iaona, am tia kamwakuri e na bon kabooko naba n te bong anne n aron are bon teina.

Bebwa n aoraki ao motirawa ibukin am utu ae mate

- Imwin koron onoua am namakaina ni mwakuri Ko a tibwa kona n reke iroum nimaua te bong ni bebwa n aoraki ao teniua te bong n aki mwakuri ibukini te rai nanoanga ni maten kain am utu. Ko kona n ana am bebwa n aoraki ngkana Ko aoraki ke Ko ikoaki ao Ko kona n ana am bebwa ni motirawa ibukin te rai nanoanga ibukin mateia kain am utu aika Ko kaan ma ngaia inanon am tai ni mwakuri i Nu Tiran.
- Ko na konaa ni kantaningaki bwa kona karekea am bebwa n aoraki inanon tenua te bong are Ko ana am motirawa ibukin te aoraki ao am tia kamwakuri e na riai ni kabooi kabane mwane ibukin karekean am beebwa anne.
- Iaan babaire ibukin te RSE, e na riai ni iai iroum, ke kona kariaiakaki ibukin te kabomwi ibukin aoraki n tikum i aon Nutiran.

Te tai ni kakatai

- Ngkoe ma am tia kamwakuri kam konaa ni boraraoi ibukin te tai ni kakatai ke te tai are kona tarataraaki iai ae e kona n roko n 90 te bong. Te boraraoi aio e na riai n rinnako inanon te boraraoi ni kamwakuri are Ko tiainaia. Ngkana arona bwa Ko a kamotirawaki naba imwain tokin te tai ni kakatai ke n tarataraaki aio ao Ko aki kona n uota tangim ibukin te kababane ae e aki riai. Ko aki kona naba ni kamwakuraki n raka iaon teuana te tai ma te tia kamwakuri ae ti temanna.

Rongorongo ibukin buokam

- Kawakina mwiin boong ma aoa akeke ko mwakuri iai. Kabotaua am awa akanne ma are e mwakoro iaon am bebwa ni bwakabwai.
- Ko kainnanao am nambwa man te Inland Revenue ngkana ko na mwakuri iaon Nu Tiran. E na bon buokiko am tia kamwakuri ni karekea te nambwa aio ke Ko kona n reitaki ma te Inland Revenue i aon 0800 227 774 (e aki kaboaki te tareboon nakon te namba aio iaon Nu Tiran).
- Ngkoe ke am tia Kamwakuri kam bon aki kona ni biti boraraoi i aon te Bebwa ni Kamwakuri n akean te kariaia mairoum ao mairoun am tia kamwakuri.
- Ngkana iai am titiraki ibukin riain tikum i aon Nu Tiran ke te babaire ibukin te tiku i aon Nu Tiran i aan te RSE, ao Ko kona n tarebonia ana botaki ni makuri Nu Tiran ibukin te karoko (Immigration New Zealand) iaon te namba ae 0508 55 88 55 ke reitaki ma ana tia tutuo te botaki ni mwakuri, ke te aobitia ibukin tararuan kakoroan babaire ke te Manatia ibukin reitaki n am aono ane Ko mena iai.
- Ngkana ko iri babaire ibukin te roko ma tuua ni kamwakuri iaon Nu Tiran ao ko boni ba e ni kona ni manga oki ni mwakuri ibukin te RSE n tain te uaa are imwina. Akea tianakin te tai ae Ko na konaa n roko i Nu Tiran ni mwakuri i aan ana babaire te RSE ngkana e roko iroum te kakao ao Ko tauraai ngkoe ni kaeka te kakao anne.

Am reitaki

Ngkana iai am titiraki ke am kanganga n tikum ni mwakuri i Nu Tiran ao reitaki ma te tia tutuo ibukin mwakuri, te aobitia ibukin tararuan kakororaon babaire ke te Manatia ibukin reitaki n am aono. Ana kona aobitia aikai ni buokiko ao man anganiko rongorongo ake kona kainanoi. Ko na konaa n reitaki ma nakai ngkana ko tareboonia iaon 0800 20 90 20 (e aki kaboaki ngkana ko tareboon ma iaon Nu Tiran).

